

Državni izpitni center

SPOMLADANSKI IZPITNI ROK

FILOZOFIJA

NAVODILA ZA OCENJEVANJE

Torek, 31. maj 2022

SPLOŠNA MATURA

IZPITNA POLA 1

Ocenjevalna shema za komentar besedila (0–22 točk)

Navedeni opisi v shemi ustrezajo večjemu delu komentarjev, vendar je treba upoštevati, da posamezni komentarji lahko vsebujejo lastnosti z različnih ravni. V takšnem primeru je treba presoditi, kateri element oziroma lastnost prevladuje v odgovoru kot celoti.

Točke	Merila
0–10	Odgovor ne zadošča
0	Popolnoma nerelevanten odgovor, če je že najti kaj relevantnega, gre za naključje. Očitno je, da kandidat dela ne pozna.
1–4	Odgovor je nerelevanten, toda v njem je kljub temu najti kakšen element razumevanja, ki je lahko posledica parafraze besedila ali poskusa odgovoriti na vprašanja. Očitno je, da kandidat dela ne pozna oziroma pozna le nekaj naključnih fragmentov.
5–7	Odgovor je kratek in fragmentaren, vendar vsebuje elemente, ki so povezani z obravnavanim besedilom. Največkrat gre za delce vednosti oziroma splošno obnavljanje celote dela in brez povezave z vprašanji iz navodil.
8–10	Komentar deloma že ima zaokroženo zgradbo, vendar v odgovoru prevladuje fragmentarnost; razvitih je nekaj ustreznih poudarkov, vendar je poznavanje dela zelo šibko, brez jasne navezave na vprašanja iz navodil, običajno je najti še veliko nerelevantnosti. Poznavanje dela ima resne pomanjkljivosti.
11–13	Zadostno
	Odgovor je že esejističnega tipa (zgradba, celovitost, zaključenost). Probleme, ki jih odpira odlomek, kandidat razume omejeno in površno, lahko tudi napačno. Kandidat le deloma ali tudi ne odgovori na vprašanja iz navodil, vendar se odgovor že nanaša na dani odlomek, lahko kot preprost opis filozofskega problema, lahko posredno kot obnova celotnega dela, najti pa je še precej nerelevantnosti. Kandidat uporabi nekaj ustreznih pojmov, vendar brez analize. Če kandidat poskuša z argumentacijo, je ta pomanjkljiva. Kandidat delo pomanjkljivo razume na najosnovnejši ravni.
14–16	Dobro, a omejeno
	Odgovor ima dobro strukturo in je brez večjih preskokov v izpeljavi. Kandidat odgovori na dana podvprašanja, morda ne na vsa enako izčrpno in relevantno. Poznavanje dela je brez večjih pomanjkljivosti in na osnovni ravni kandidat delo večinoma razume. Toda opisi in razlage so še slabo razviti; kandidat sicer poskuša analizirati nekatere pojme, morda vzpostavi nekaj povezav med njimi, vendar analizo pogosto nadomešča opis in povzemanje ali parafraziranje trditev iz komentiranega besedila. Kandidat delo pozna in vsebinsko odgovori na vprašanja.
17–19	Prav dobro, a z manjšimi pomanjkljivostmi
	Odgovor ima dobro strukturo, napake v izpeljavi so možne, a ne prevladujejo. Kandidat obširno odgovori na dana podvprašanja, iz česar je razvidno, da delo dobro pozna in razume; razlaga in argumentacija sta jasni in razumljivi, temeljni pojmi so opredeljeni. Še vedno je mogoče najti kako nerelevantnost in neutemeljeno trditev, še so mogoče nejasnosti, vendar pa so na tej ravni to bolj obrobne pomanjkljivosti. Kandidat delo dobro pozna ter v odgovorih dobro razloži in razčleni temeljne probleme odlomka in dela.
20–22	V glavnem odlično
	Naloga ima dobro strukturo, jasno in koherentno izpeljavo, skozi katero kandidat skladno in vsebinsko izčrpno odgovori na vsa dana podvprašanja. Značilni sta analiza pojmov in razvita pojmovna mreža. Kandidat ima zelo dober pregled nad celotnim delom in ga komentira s pojmovnim aparatom iz besedila. Lahko tudi vstopi v dialog z avtorjem dela ter razvije in utemelji svoja stališča. Avtorja morda tudi obravnava širše z vidika filozofske tradicije. Seveda je treba upoštevati starost kandidatov in dejstvo, da so se s filozofijo ukvarjali samo eno leto. Kandidat delo zelo dobro razume, temeljito odgovori na vsa podvprašanja in ponekod celo vstopi v dialog z avtorjem.

Dodatna navodila za komentar besedila

Gre samo za okvirna navodila, kandidat se sam odloči, kako bo strukturiral svoj komentar in kako bo razporedil odgovore na vprašanja.

Naloga	
1	<p>Platon: Država</p> <p>Odlomek nadaljuje razpravo o vprašanju, kdo je filozof – vprašanju, ki logično izhaja iz trditve, da morajo filozofi vladati. Rdeča nit, ki ji morajo kandidati oziroma kandidatke slediti, je enostavna: (1) vladar mora biti filozof; (2) če to drži, kakšne so lastnosti filozofa?; (3) pomembna lastnost je, da je radoveden; (4) toda radovedni so mnogi; (5) radoveden mora biti za prave stari – za bitnosti, ki večno bivajo in ne blodijo, oziroma za to, kar večno obstaja in se ne spreminja. Na tej točki morajo nato znati razložiti razliko med obema vrstama bitnosti, se pravi razliko med idejami in čutno-nazornimi posameznimi stvarmi. Prav tako morajo znati razložiti, zakaj mora filozof biti sposoben spoznanja idej, se pravi povezati epistemološko-ontološki nauk s Pravičnostjo in protidemokratskim političnim ukrepanjem. Pri tem lahko uvedejo razliko med filozofi in filodoksi (ljubitelji modrosti in ljubitelji mnenj), Platonovo preprosto psihologijo, ki trdi, da za različne bitnosti obstajajo ustrezne spoznavne zmožnosti, in seveda relevantne prispodobe.</p>

Naloga	
2	<p>Aristotel: Nikomahova etika</p> <p>Ali so npravstvene vrline dane po naravi? Aristotel pravi, da ne. Njegov odgovor je povezan z naravo vrlin: narava vrline je odvisna od tipa vrlin, ta pa je odvisna od strukture duše. Po Aristotelovem pojmovanju ima duša razumski in nerazumski del. Nerazumski se sam deli na vegetativni in poželenjski, poželenjski pa vsebuje strasti. Aristotel (str. 82) strasti označi kot »poželenje, jezo, strah, predrznost, zavist, radost, ljubezen ... , vse občutke, ki jih spremlja ugodje ali neugodje«. Pri tem je treba opozoriti, da Aristotel ne nasprotuje čustvom in ugodju, vendar poudarja vlogo drugega dela duše, razumskega dela. Ta je povezan z nerazumskim. Poželenjska stran duše se lahko »pokorava in ukloni« (73) razumu. Iz tega potem pri Aristotelu sledi delitev hvalevrednih človekovih lastnosti, namreč vrlin, na razumske vrline (modrost, bistrost, pametnost) in npravstvene vrline. Srednja mera, ki je po Aristotelu tesno povezana z vrlinami, se nanaša prav na odnos do strasti: strahu se tako ne smemo preprosto predajati, temveč ga je treba uravnati z razumom, ki nam pokaže pravo ravnanje v odnosu do njega. Problem pri mladih tako niso same strasti, saj imamo vsi ljudje nerazumski del duše in tako tudi strasti, temveč to, da nerazumski del ni v pravem odnosu do razumskega dela – strasti se še niso uklonile razumu. To vodenje strasti s strani razuma pa je ključni element etike. Pomemben element pri obravnavi vrlin je vaja – saj si vrline »pridobimo ravno s tem, da se v čem udejstvujemo«. To pomeni, da imamo vrline samo, če dobro ravnamo – tako kot zidar postanemo tako, da zidarimo. »Iz podobnih dejanj rastejo podobne nravi.« (76) A sama vaja ne zadošča, dejanje mora biti narejeno »zavestno, dalje na osnovi neke samostojne odločitve«. (81) Odnos med obema vrstama vrlin, npravstvenim in razumskim, predvsem pametnostjo, Aristotel opredeli takole: »Vrlina nakaže pravi smoter, pametnost pa pot do njega ... sploh ni mogoče biti dober brez pametnosti in ni mogoče biti pameten brez npravstvene vrline.« (203, 205)</p>

Naloga	
3	<p>Descartes: Meditacije</p> <p>Descartes pravi v Razpravi, da si je zmeraj goreče želel, da bi se bil naučil razlikovati resnico od neresnice in da bi si tako pridobil jasen pogled v svoja dejanja ter varno hodil po poti tega življenja. Njegov življenjski motiv je bil najti vsaj nekaj trdnega in gotovega, česar ni odkril ne v tradicionalni vednosti, ki jo je posrkal med izobraževanjem, ne pri spoznavanju navad in običajev med svojimi potovanji. Edina pot, ki mu je še preostala, je bila introspektivna pot v samega sebe, za kar je potreboval mir, samoto in brezskrbnost. Posledica dveh tisočletij razvoja filozofije in znanosti je razmajana stavba vednosti s trhlimi temelji, kakor se metaforično izrazi. Zato se sistematično loti analize vsega, kar je imel za resnično, uporabljajoč metodo dvoma: zavrzel bo kot absolutno napačno vse, kar bi moglo biti izpostavljeno še najmanjšemu dvomu. Začne z gotovostjo nereflektirane zavesti, ki ima za resnično, kar ji posredujejo čutila: tj. takšnost in bivajočnost zunanjih stvari. Za oboje najde močne razloge za dvom: vidne prevare in sanje, nato zavrže še znanosti, ki se opirajo na čutno izkustvo. Preostane dozdevno najbolj gotova znanost, matematika, za katero mora vpeljati še najmanjši ali metafizični dvom: kaj, če obstaja hudobni varljivec, ki me vara v resnicah matematike? Danes se zdi, da je hudobni varljivec privlečen za lase, vendar se je lahko le z njim izognil pitagorejski poziciji, po kateri bi moral postaviti za trden temelj matematiko. Našel je drugačno Arhimedovo točko gotovosti, »jaz sem, jaz bivam«. Gotovost ji daje najprej dejstvo, da je še najmanjši dvom ne more omajati, nasprotno, potrди jo, potem pa to, da je jasna in razločna, kar pomeni resnična, skladno z Descartesovo evidenčno koncepcijo resnice. Kandidati imajo od tod različne poti odgovora: lahko pokažejo, da je težava Descartesove subjektivistične pozicije solipsizem, iz katerega poskuša pobegniti z dokazovanjem boga, ali pa komentirajo dejstvo, da naposled Descartes ne more biti gotov o bivanju samega sebe, če pa potrebuje boga za garanta resničnosti.</p>
Naloga	
4	<p>Nietzsche: H genealogiji morale</p> <p>Nietzsche v 2. razpravi ponovno naveže na svoje razumevanje izvora dobrega, kakor ga je koncipiral v 1. razpravi. Izvor dobrega po Nietzscheju niso reaktivni ljudje, temveč imenitniki, ki iz svojega občutka presežne moči ustvarjajo vrednote – oni sami sebe čutijo kot dobre, medtem ko so slabi za njih tisti, ki se pokažejo kot njihovo nasprotje glede na kvantum moči, izražene v njihovem delovanju. Morala torej ne prihaja od onih, ki sebe šele v nasprotovanju drugim, »Zlim«, pojmujejo kot »Dobre«. Takšno razumevanje izvora morale je samo že posledica prevlade suženjske morale: šibki so tisti, ki si pravijo, da bi bili tudi oni lahko kakor močni, toda zaradi svoje vrline ne postanejo takšni, saj bi to pomenilo, da bi prestopili k onim, ki jih sami označujejo za zle. Nietzsche s prisodobno o ujedah in jagnjetih ponovno izpostavi, da je dobro lahko samo tisto, kar izraža preobilje življenjske sile, kar življenje kot stremljenje k moči potrjuje, slabo pa je vse tisto, kar nasprotno izraža opešanje te iste sile in kar življenje zavira in ga zanikuje. Dobri (imenitni) v resnici nimajo svobodne volje, da bi postali šibki, moč se mora izkazovati kot moč, torej dobro in slabo nista izbiri, temveč izhajata po neki nujnosti iz dveh nasprotujočih si modusov bivanja. Avtor pa nasprotuje tudi vsakemu nezgodovinskemu pogledu na izvor morale: Dobro in Zlo kot temeljni vrednoti sta nastali v določenih zgodovinskih okoliščinah in potemtakem nista absolutni vrednoti. Genealogija morale kot tista, ki prikazuje zgodovinsko pogojenost morale, omogoči spoznanje, da je vrednote mogoče spreminjati, da je torej mogoče ustvarjati nove vrednote, in Nietzsche v svojem delu zastopa upanje, da bodo vrednote, ki bodo nadomestile tradicionalno moralo, končno tiste, ki bodo potrjevale življenje in katerih nosilec bo prihajajoči človek prihodnosti.</p>

IZPITNA POLA 2**Ocenjevalna shema za esej (0–22 točk)**

Navedeni opisi v shemi ustrezajo večjemu delu esejev, vendar je treba upoštevati, da posamezni eseji lahko vsebujejo lastnosti z različnih ravni. V takšnem primeru je treba presoditi, kateri element oziroma lastnost prevladuje v eseju kot celoti.

Točke	Merila
0–10	Odgovor ne zadošča
0	Popolnoma nerelevanten odgovor, če je že najti kaj relevantnega, gre za naključje.
1–4	Odgovor je le skiciran, ne daje pomembnejših elementov, ki jih zahteva vprašanje, je fragmentaren in večinoma nerelevanten. Gre za postavljanje miselnih fragmentov enega ob drugega, ne pa za povezano besedilo. Poznavanja filozofskih vsebin, povezanih s problemom iz naslova, ni.
5–7	Odgovor je fragmentaren, vendar daljši, morda deloma zaokrožen, kandidat ne pozna filozofske problematike izbranega naslova, zato odgovarja s pomočjo zdravega razuma in splošne razgledanosti.
8–10	Odgovor je fragmentaren, če pa ima zaokroženo zgradbo, je polna miselnih preskokov. Poznavanje in razumevanje danega problema je zelo omejeno, običajno skrčeno na nekaj nerazvitih, zgolj navrženih relevantnih poudarkov, ki so obrobni in kombinirani s splošno razgledanostjo kandidata. Kandidat skorajda ne uporablja ustrezne filozofske terminologije. Njegove trditve so pogosto tudi nenatančne in napačne. Za odgovor je tipično obnavljanje drobcev najbolj elementarne snovi ter ponavljanje enega in istega.
11–13	Zadostno
	Gre za daljše in razmeroma celovito besedilo (meja ni trdna, a odgovori z manj kakor 600 besedami so večinoma prekratki za zadovoljivo obravnavo problema). Odgovor je esejističnega tipa (zgradba, celovitost, zaključenost), vendar sta uvod in/ali zaključek slabo razdelana, prisotni so tudi preskoki v izpeljavi. Problem, ki ga zastavlja vprašanje v naslovu, kandidat razume zelo poenostavljeno. Nerelevantnosti so še očitne, toda odgovor se že nanaša na vprašanje. Kandidat uporabi nekaj relevantnih pojmov, vendar jih ne analizira. Naloga je večinoma opisna, če pa kandidat argumentira, je argumentacija skromna, površna in pogosto nejasna; naloga kaže zgolj najbolj osnovno seznanjenost s filozofsko problematiko in omejeno razumevanje, uporabljena terminologija in jezik le delno ustrezata filozofski obravnavi problemov. Odgovor kot celota se opira na obnavljanje najbolj splošno znanih dejstev in argumentov, večkrat pa je najti tudi napačne trditve. Zato je odgovor le zelo poenostavljena predstavitev in rešitev problema. Se pa kandidat večinoma že giblje na najosnovnejši ravni razumevanja in razlage problema.
14–16	Dobro, a omejeno
	Odgovor ima najmanj 600 besed, njegova zgradba je dobra; uvod razloži ali vsaj nakaže problem, sklep se nanaša na problem, lahko je tudi izpeljan iz naloge. Razčlenjenost na odstavke je ustrezna, a lahko so prisotni preskoki v izpeljavi. Problem, ki ga zastavlja naslov, kandidat razume, kar mu omogoči pregled nad celoto odgovora. Uporablja osnovno in za problem večinoma relevantno filozofsko terminologijo. Vendar so pojmi največkrat uporabljeni kot samoumevni, njihova analiza je obrobna, prav tako povezanost z drugimi relevantnimi pojmi. Kandidat opis in razlago poskuša dopolniti z argumenti, vendar gre največkrat za obnovo le delno razumljenih argumentov. Kandidat pa se že zaveda, da je argumentacija pomemben del odgovora, zato predstavi več pogledov na problem. Esej izraža dobro seznanjenost z ustrezno filozofsko problematiko, kar se kaže v dovolj obširni predstavitvi posameznih pogledov, vendar jasno razumevanje danega problema, argumentacija in analiza relevantnih pojmov še nista v ospredju.

17–19	Prav dobro, a opazne pomanjkljivosti
	<p>Esejistična zgradba je dobra. Uvod razloži problem, sklep je praviloma izpeljan iz jedra, odstavki so smiselno zaokrožene celote, preskoki v izpeljavi so redki. Problem iz naslova kandidat dobro razume. Uporabljeni pojmi so skoraj zmeraj relevantni in zadoščajo za smiselno obravnavo problema, kandidat se zaveda nujnosti analize pojmov in argumentacije. Nasploh v eseju oboje prevladuje pred povzemanjem stališč. Argumentacija je večinoma dobra in je posledica samostojnega premisleka. Vendar so lahko nekateri argumenti še pomanjkljivi, nasprotna stališča in protiargumenti pa ponekod niso primerno ali pa sploh niso predstavljeni, nekateri temeljni pojmi so lahko predstavljeni kot samoumevni. Terminologija in jezikovno izražanje sta primerna.</p> <p>Iz odgovora je razvidna zelo dobra seznanjenost s filozofskimi problemi, tudi njihovo dobro razumevanje, čeprav je še mogoče zaslediti pomanjkljivosti v znanju, razumevanju in argumentaciji. Kandidat se že pretežno giblje na abstraktni ravni razmisleka in abstraktno večkrat povezuje s konkretnim.</p>
20–22	Zvečine odlično
	<p>Poglobljen in argumentiran odgovor na vprašanje z analizo pojmov in razvito pojmovno mrežo, z jasno in koherentno linijo argumentacije, ki upošteva tudi protiargumente. Uvod in zaključek sta jasna in jedrnata, z dobro formuliranim problemom oziroma njegovo rešitvijo. Izpeljave in utemeljitve so skladne in povsem jasne, odlomki so zaokrožene celote in so med seboj zelo dobro povezani. V naslovu zastavljeni problem kandidat poglobljeno razume, kar izrazi s poglobljeno analizo pojmov, bogato pojmovno mrežo, lahko pa se že zaveda meja svoje argumentacije (vendar to ni nujno). Včasih stopa v filozofski dialog z zagovorniki drugačnih stališč in kaže tudi osebni odnos do filozofskih problemov, kar je že plod samostojnega razmisleka. Esej kaže zelo dobro splošno seznanjenost s filozofskimi problemi in njihovo zelo dobro razumevanje. Terminologija in jezikovno izražanje sta bogata in ustrezna.</p> <p>Kandidat se že zanesljivo giblje na abstraktni ravni razmisleka in pogosto povezuje abstraktno s konkretnim. Esej še lahko ima kakšno pomanjkljivost, toda pri ocenjevanju je treba upoštevati starost kandidatov in dejstvo, da so se s filozofijo ukvarjali samo eno leto.</p>

Dodatna navodila za esej

Navodila so le okvirne smernice: kandidat lahko napiše vsebinsko povsem drugačen esej, če ga le smiselno poveže z naslovnim problemom.

Vprašanje stvarnosti

Naloga	
1	<p>Razpravljajte o trditvi: Vzročnost, ki je prisotna v naravi, ne vpliva na človekove odločitve.</p> <p>Dualisti trdijo, da je mogoče upravičiti svobodo človeka le pod predpostavko, da sta duh in telo povsem različni substanci, zaradi česar svobodna volja obstaja kljub naravnemu determinizmu, ki mu je podvrženo telo. To klasično mnenje je zagovarjal Descartes, podobno stališče je v praktični filozofiji branil tudi Kant. Za libertariste in eksistencialiste je človekova svoboda temeljna izkustvena danost, ki je deterministične naravoslovne teorije ne morejo dobro pojasniti.</p>
2	<p>Razpravljajte o trditvi: Čas izbriše vse sledove našega delovanja, zato se je nesmiselno truditi za karkoli.</p> <p>Trditev zastavlja vprašanje o smislu človeškega življenja. Naloga kandidatov je predstaviti razmislek o tem, kaj dela življenje pomembno. Pri tem lahko pokažejo, kako naslovna trditev omogoča postavitev vprašanja v splošnejši kontekst, kar pomeni, da dobi življenje smisel ali pomen prav iz tega konteksta. Nato lahko preudarijo, kaj pa daje pomen temu kontekstu. Pri tem lahko pokažejo, da je mogoče življenje posvetiti različnim ciljem, in te cilje preizprašajo, jim nasprotujejo ali jih utemeljijo.</p>
3	<p>Razpravljajte o trditvi: Glede števila substanc je upravičeno zagovarjati le pluralizem, monizem in dualizem imata preveč pomanjkljivosti.</p> <p>Ne monizem ne zdravorazumski dualizem nista prava odgovora glede števila substanc, dober je le pluralističen odgovor. Nominalisti so zagovorniki naslovne trditve, da obstajajo zgolj partikularije (posamičnosti), iz česar sledi, da pomen splošnih jezikovnih izrazov niso neke na sebi obstoječe splošnosti (recimo ideje pri Platonu), temveč pojmi v umu spoznavajočega subjekta. Naloga kandidata je razviti teorijo substanc in premisliti, za katero je mogoče najti najboljše razloge. Zgodovinsko lahko preišče antično ali novoveško zastavitev teme ali pa se zadrži v sodobni filozofiji, ki zavrača metafiziko.</p>

Vprašanje spoznanja

Naloga	
4	<p>Razpravljajte o trditvi: Zunanji, materialni predmeti niso takšni, kot nam jih posredujejo čutila, zato ne moremo spoznati, kakšni so sami po sebi.</p> <p>Trditev nasprotuje zdravorazumskemu realizmu, ki enači zaznavo z realnostjo. Naloga kandidatov je z zgledi predstaviti zdravorazumski realizem in ga izpostaviti kritiki, pri čemer imajo veliko možnosti. Drugi del trditve jim odpira možnost uvedbe skeptičnega dvoma in Descartesove kritike naivnega empirizma.</p>

Naloga	
5	<p>Razpravljajte o trditvi: Samo spoznanja, ki so jasna in razločna, so tudi resnična, napačno je pričakovanje, da bi do resnice prišli po poti konsenza.</p> <p>Evidenčna opredelitev resnice se opira na intuitivno samorazvidnost spoznanj, iz matematike jo je v filozofijo prenesel Descartes, saj se ni mogel opreti na klasično opredelitev resnice kot ujemanja med misljo in realnostjo zaradi subjektivnega začetka. Resnično je, kar je mojemu umu jasno in očitno. Zgodovina filozofije poleg teh dveh pojmovanj prinaša še druga, naloga kandidata pa ni, da jih le predstavi, marveč mora skozi kritiko obeh tudi raziskati, ali je naslovno tezo mogoče smiselno zagovarjati ali ne.</p>

Naloga	
6	<p>Razpravljajte o trditvi: Znanstvena teorija ne govori o svetu ali posameznem področju sveta ali stvarnosti, saj je le pripomoček za napovedovanje prihodnosti, spoznanje sveta na sebi pa ostaja nedosegljivo.</p> <p>Veliko vprašanje je, kaj sploh so znanstvene teorije, ali niso morda samo sodobni miti, ne sicer domišljjsko, pravljичno modelirani, ampak matematično, ki so nadomestili stare kozmološke zgodbe. A če vzamemo za primer atomistično teorijo, ki se je začela z Demokritovim nedeljivim delcem in se razvila v zelo zapleteno atomsko fiziko, ki ji vladajo nenavadni zakoni kvantne mehanike, morda lahko trdimo, da se nanašajo na stvarnost in da se v svojih vse bolj natančnih opisih približujejo resničnosti. Druga pozicija, instrumentalistična, temu nasprotuje, po njej znanstvene teorije niso nič drugega kot matematični modeli, ki se zgolj logično-matematično skladajo z opazovanimi podatki in nimajo druge funkcije kot napovedovati prihodnje opazljive dogodke. Za primer lahko vzamemo Higgsov bozon, ki ga je znanstvenik izračunal desetletja pred odkritjem v pospeševalniku.</p>

Vprašanje morale

Naloga	
7	<p>Razpravljajte o trditvi: Posmrtna blaženost, ki se postavlja kot nagrada za moralno dobro življenje, dokazuje, da ne moremo morale ločiti od sreče.</p> <p>Kandidat razpravlja o rigorozni kantovski utemeljitvi morale v univerzalni človeški racionalnosti in njeni ublažitvi z vpeljavo srečnosti posmrtnega življenja. Ali pa nemara nimajo prav tisti kritiki Kanta, ki mu očitajo, da je zanemaril čustveni vidik človeškost, pa je zato moral vpeljati blaženost v posmrtnost? Ali pa je ločitev na deontološke in teleološke – v tem primeru evdajmonistične – etike nasploh neupravičena?</p>
Naloga	
8	<p>Razpravljajte o trditvi: Ker sveta, v katerem živimo, ne moremo spremeniti, nas do srečnega življenja lahko vodi samo spreminjanje naših lastnih želja.</p> <p>Naslovna trditev se nanaša na vprašanje, kako razumeti srečno življenje. Pri tem vpeljuje zorni kot helenističnih etik, ki srečnega življenja ne vidijo denimo v življenju v skladu z vrlino, kot ga opredeli Aristotel, temveč v ospredje postavljajo predvsem odnos med željami posameznika in zakonitostmi sveta. V obravnavi naslovne trditve bo kandidat lahko tematiziral tako tezo, da sveta ni mogoče spremeniti, kot tezo, da svoje želje lahko spreminjamo. Aristotel in stoiki bodo dober vodnik pri tem razmisleku.</p>
Naloga	
9	<p>Razpravljajte o trditvi: Glej, čas beži! Besed ne zgublajva zaman! Ne veruj v jutrišnji, užij današnji dan! (Horacij)</p> <p>Trditev napotuje na razmislek, kaj in kakšno je dobro življenje. Rešitev, ki jo predlaga, stavi na ugodje in se glasi <i>carpe diem</i>. Toda trditi, da moramo užiti ali izkoristiti dan, ne pomeni vselej enako. Kandidati lahko to pokažejo s predstavitvijo nasprotja med epikurejci in kirenaiki. Lahko tudi predstavijo epikurejstvo kot tako, npr. njegov konsekvencializem, logiko nevznemirjenosti, in to podvržejo kritiki.</p>

Posameznik in skupnost

Naloga	
10	<p>Razpravljajte o trditvi: Le kadar je neenakost v korist tudi ljudem, ki so družbeno v najslabšem položaju, je neenakost dopustna.</p> <p>Vprašanje izhaja iz Rawlsove teorije pravičnosti, ki nasprotuje utilitarističnemu pojmovanju pravičnosti, tj. pravično je vse, kar maksimira korist, dobrobit večine, pa četudi s tem ustvari neenakost. Vprašanje, na katero mora odgovoriti kandidat, je splošno: kaj je sploh neenakost in katere neenakosti v družbi so upravičene. Kadar je neenakost v korist tistim, ki so družbeno in ekonomsko v najslabšem položaju, depriviligirani, je neenakost dopustna. Rawlsovo drugo načelo pravičnosti namreč trdi, da morajo biti neenakosti povezane s funkcijami in položaji, ki so vsem na voljo pod pogojem poštene enakosti možnosti, prav tako pa morajo prinašati največ prednosti najšibkejšim članom družbe.</p>

Naloga	
11	<p>Razpravljajte o trditvi: V državi, kjer oblast ni demokratična, si lahko nekateri dovolijo več kot drugi, to pa je skoraj tako slabo, kot če bi živeli v naravnem stanju, v katerem so eni močnejši od drugih.</p> <p>Trditev se nanaša tako na odnos med državo in skupnim dobrim kot na zakon in svobodo. V bistvu prinaša Lockovo pojmovanje demokracije, svobode in družbene pogodbe, ki nasprotuje Hobbesovemu stališču, da je pogoj za delovanje družbe absolutna oblast. Kandidati lahko razpravljajo o Lockovem pojmovanju družbene pogodbe in svobode in ga zoperstavijo Hobbesovi teoriji suverene oblasti.</p>

Naloga	
12	<p>Razpravljajte o trditvi: Če sem svobodna oseba s pravicami, mi država ne more naložiti davkov, s katerimi se ne strinjam, recimo za vzdrževanje socialnih transferjev, saj s tem posega v moje svoboščine.</p> <p>Trditev se nanaša na vprašanje svobode in družbene pravičnosti. Prinaša libertaristično pojmovanje družbe, ki stavi na minimalno državo, ki je največ, kar je še dovoljeno. Kandidati in kandidatke imajo veliko možnosti za razpravo. Natančneje lahko predstavijo libertarizem (Nozicka, Hayeka, Friedmana), njegovo pojmovanje dobre družbe (pravičnosti, svobode, blaginje), in ga nato izpostavijo kritiki bodisi iz liberalne bodisi socialistične perspektive.</p>

Filozofija religije

Naloga	
13	<p>Razpravljajte o trditvi: Le če odmislimo antropomorfna pojmovanja boga, ki jih najdemo v različnih religijah, lahko doumemo, da je vse, kar je, bog.</p> <p>Panteistična teza, ki so jo zagovarjali stoiki in Spinoza, njen glavni predstavnik, istoveti univerzum z bogom. Panteizem namreč po trditvi sledi iz odprave človekolikih lastnosti boga. Toda ali ni potem odveč enačiti univerzuma z bogom? Ali ni samo nepotreben preostanek religiozne tradicije, ki si ne upa misliti sveta in človeka brez boga? Še zlasti, ker večina pojmuje boga kot osebo, h kateri se zateka v težkih trenutkih.</p>
Naloga	
14	<p>Razpravljajte o trditvi: Bog je stvarnik sveta, a vanj ne posega. Podoben je Aristotelovemu prvemu gibalcu, ki požene gibanje in spreminjanje, sam pa obmiruje.</p> <p>Trditev nasprotuje običajnemu razumevanju Boga, po katerem je Bog oseba, ki se za človeka čustveno zanima, saj je dober, vseljubeč, vsemogočen itd., kadar je potrebno, pa v svet celo poseže s čudeži, razodetjem. Vprašanje zahteva analizo razlogov za mnenje, da je običajen pojem Boga zmoten, in seveda tudi analizo temu nasprotnega deističnega pogleda, po katerem Boga v svetu ni in vanj ne posega. Zato je tudi tradicionalna vera v Boga osebo nesmiselna.</p>
Naloga	
15	<p>Razpravljajte o trditvi: Če je uro ustvaril urar, tedaj je oko, ki je tisočkrat bolj kompleksno kot ura, ustvarilo bitje, ki je tisočkrat bolj kompleksno kot urar – in to bitje je Bog.</p> <p>Trditev je teleološki dokaz za obstoj Boga. Kandidat smiselno predstavi dokaz, razgrne logiko sklepanja, na katero se dokaz opira – denimo sklepanje iz učinka na vzrok, naslanjanje na analogijo med umetnimi in naravnimi predmeti ipd., ga smiselno postavi v kontekst drugih dokazov in širše razprave o odnosu vere in razuma, prav tako v kontekst kritike dokaza, ki so ga oblikovali evolucionisti. Tudi če kandidati zavrnejo ta dokaz, ni nujno, da je zaradi tega naslovna trditev potrjena, saj zavrnitev enega argumenta še ne zavrne drugih možnih argumentov za obstoj Boga.</p>